

Śliwińska, Anna

Społeczne uwarunkowania poziomu wykształcenia i statusu społeczno-zawodowego migrantów ze wsi

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Socjologia Wychowania 8 (216), 55-65

1990

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

*Katedra Socjologii
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*

Anna Stwińska

SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA POZIOMU WYKSZTAŁCENIA I STATUSU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO MIGRANTÓW ZE WSI

1. UWAGI WSTĘPNE

Migracje ze wsi do miast są zagadnieniem, które ze względu na swoją rangę społeczną jest często omawiane w polskiej literaturze naukowej. Wysoka ranga społeczna tego zagadnienia wynika z faktu, że w Polsce powojennej, tak jak i w innych krajach uprzemysławianych, obserwuje się masowe wychodźstwo ze wsi, a co za tym idzie, ogromny wzrost miast na skutek napływu do nich ludności ze wsi. Procesy te mają liczne konsekwencje demograficzne, ekonomiczne i społeczne i dlatego migracje są przedmiotem zainteresowań wielu nauk społecznych. Poza demografią, ekonomią czy też geografią społeczną, problematyka ta jest także przedmiotem zainteresowań socjologii, a niektóre ustalenia dotyczące procesów migracji są interesujące dla socjologii wychowania. Zagadnieniem, które może być wykorzystane na gruncie socjologii wychowania, są społeczne uwarunkowania poziomu wykształcenia i statusu społeczno-zawodowego osiągniętych przez migrantów ze wsi.

Problem rzeczywistego dostępu do poszczególnych szczebli kształcenia, rzeczywistych szans kształceniowych różnych grup ludności, musi być często analizowany w kraju, gdzie jedną z założonych, naczelnych zasad szkolnictwa jest jego egalitaryzm. Jak wykazują liczne badania, rzeczywiste szanse kształceniowe młodzieży w dużym stopniu zależą od jej pochodzenia społecznego i terytorialnego — te dwie zmienne różnicują poziom funkcjonowania szkół oraz poziom wiedzy uczniów¹. Interesujące może być stwierdzenie, na ile wiejskie pochodzenie warunkuje osiągnięty poziom wykształcenia, a także na ile takie zmienne społeczne jak: pochodzenie terytorialne (ze względu na typ wsi) oraz pochodzenie społeczne migrantów ze wsi wpływają na osiągnięty przez nich poziom wykształcenia. Analiza wyników badań zawarta w niniejszym artykule

¹ Por. prace M. Kozakiewicza, Z. Kwiecińskiego, M. Szymańskiego.

pomoże w znalezieniu odpowiedzi na powyższe pytania. Trzecią zmienną, której wpływ na poziom wykształcenia badanych będziemy analizować, jest typ drogi migracji. Pojęcie „typ drogi migracji” oznacza sposób przybycia wychodźców do Torunia, tzn. do miasta, w którym poddano ich badaniom socjologicznym. Typy dróg migracji zostały wyodrębnione ze względu na swoją złożoność. I tak, mianem pierwszego typu drogi migracji określono przejście bezpośrednio ze wsi pochodzenia do Torunia; drugi typ drogi migracji jest bardziej złożony — polega na przejściu ze wsi pochodzenia do innej wsi, a dopiero potem do Torunia; trzeci typ drogi migracji jest jeszcze bardziej złożony — jest to migracja ze wsi pochodzenia do innej wsi, potem do małego miasta, a na koniec do Torunia; kolejny, czwarty typ drogi migracji, wiedzie ze wsi pochodzenia przez średnie lub duże miasto; ostatni, piąty typ dotyczy innych możliwości — badani, których zaliczono do tego typu, przeszli przez wiele różnych środowisk (wsie, małe, średnie i duże miasta) zanim trafili do Torunia.

Rozważanie problemu zawartego w tytule tego artykułu jest uzasadnione także i tym, że pomimo przemian, jakie zaszły w ostatnich latach w hierarchiach wartości naszego społeczeństwa, wykształcenie mimo wszystko pozostaje jedną ze współczesnych wartości uniwersalnych. Dlatego istotne jest stwierdzenie, jakiego typu bariery uniemożliwiają wychodźcom ze wsi pełne korzystanie z tej wartości.

Drugim problemem, który tutaj omówimy, jest związany z poziomem wykształcenia status społeczno-zawodowy. Chcemy stwierdzić, czy wyżej wymienione zmienne różnicują osiągnięty przez badanych status społeczno-zawodowy w taki sam sposób, jak różnicują poziom wykształcenia.

Badania, których wyniki są tu omawiane, zostały przeprowadzone w Toruniu pod koniec lat siedemdziesiątych na populacji torunian urodzonych w 1945 roku. Z badanej populacji wyodrębniono dwie grupy — grupę osób pochodzących ze wsi, które pozostawały w tym środowisku do momentu ukończenia szkoły podstawowej, tzn. do czternastego roku życia, oraz grupę osób urodzonych i wychowanych w dużym mieście. Ta druga grupa stanowiła grupę kontrolną.

Pierwszym zagadnieniem, które omówimy, będzie charakterystyka porównawcza poziomu wykształcenia oraz statusu społeczno-zawodowego osiągniętych przez migrantów ze wsi; wykorzystamy tutaj dane dotyczące grupy kontrolnej. Z kolei dokonamy analizy wyników badań, które ukazują zróżnicowanie wyżej wspomnianych zmiennych zależnych ze względu na pochodzenie społeczne, pochodzenie terytorialne (typ wsi) oraz drogę migracji wychodźców ze wsi. Artykuł zakończymy podsumowaniem, w którym zawarte zostaną ogólne wnioski wynikające z analizy wyników badań.

2. CHARAKTERYSTYKA PORÓWNAWCZA POZIOMU WYKSZTAŁCENIA ORAZ STATUSU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO

W całej badanej populacji (1350 osób) Torunian urodzonych w 1945 roku (są tu osoby pochodzące ze wsi, z małych, średnich i dużych miast) 49,4% osób posiadało wykształcenie wyższe i średnie maturalne. Analogiczne wykształcenie posiadało 44,4% osób pochodzących ze wsi oraz 55,8% osób pochodzących z dużego miasta. Jak więc wynika z powyższych danych, osoby pochodzenia wiejskiego prezentują się najgorzej wśród wszystkich torunian z rocznika 1945 pod względem osiągnięcia wykształcenia średniego i wyższego.

Porównamy teraz dane obrazujące osiągnięcia poszczególnych stopni wykształcenia przez osoby pochodzące ze wsi i osoby pochodzące z dużego miasta. Dane te zawiera tab. 1.

Tabela 1
POCHODZENIE TERYTORIALNE (WIEŚ, MIASTO) BADANYCH
A OSIĄGNIĘTY PRZEZ NICH POZIOM WYKSZTAŁCENIA (W %)

Pochodzenie terytorialne	Poziom wykształcenia				
	wyższe	poma- turalne	średnie	zawo- dowe	pod- stawowe
Miasto	13,0	3,2	39,6	29,5	14,7
Wieś	8,4	10,0	26,0	33,4	22,2

Dane zawarte w tab. 1 upoważniają do wniosku, że pochodzenie ze wsi czy też z dużego miasta w dużym stopniu warunkuje osiągnięty poziom wykształcenia — na niekorzyść wychodźców ze wsi.

Porównamy teraz dane dotyczące statusów społeczno-zawodowych osiągniętych przez wiejskich migrantów oraz grupę kontrolną. Dane te zawiera tab. 2.

Jak wynika z danych tab. 2, także w przypadku statusu społeczno-zawodowego wychodźcy ze wsi wypadli gorzej niż ich rówieśnicy z dużego miasta. Wśród badanych jest przeszło dwa razy mniej inteligencji pochodzenia wiejskiego niż inteligencji pochodzącej z dużego miasta, także prawie dwa razy więcej jest pracowników biurowych pochodzących z dużego miasta, za to przeszło trzy razy więcej jest robotników niewykwalifikowanych, którzy pochodzą ze wsi. W przypadku statusu społeczno-zawodowego jeszcze bardziej widoczna jest gorsza pozycja osób pochodzących ze wsi niż w przypadku wykształcenia. Świadczy to o tym, że osoby pochodzące ze wsi, nawet w przypadku takiego samego wykształcenia jak osoby pochodzące z miasta, zajmują gorsze pozycje zawodowe.

Tabela 2

POCHODZENIE TERYTORIALNE BADANYCH (WIEŚ, MIASTO)
A OSIĄGNIĘTY PRZEZ NICH STATUS SPOŁECZNO-ZAWODOWY
(W %)

Pochodzenie terytorialne	Status społeczno-zawodowy				
	inteligencja	technicy	pracownicy biurowi	robotnicy wykwalifikowani	robotnicy niewykwalifikowani
Miasto	23,2	14,4	14,0	40,8	4,0
Wieś	10,4	15,6	7,8	26,2	12,9

Z dotychczasowych rozważań można wysnuć jeden generalny wniosek — pochodzenie terytorialne (ze wsi lub z dużego miasta) w bardzo dużym stopniu rzutuje na osiągnięty poziom wykształcenia i status społeczno-zawodowy.

3. SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA POZIOMU WYKSZTAŁCENIA

Przejdziemy teraz do omówienia społecznych uwarunkowań powodujących zróżnicowanie poziomu wykształcenia wśród samych migrantów ze wsi. Na początek, poszukamy zależności pomiędzy pochodzeniem terytorialnym, ze względu na typ wsi, a osiągniętym poziomem wykształcenia. Wyodrębniono cztery typy wsi: wieś strefy metropolitarnej (z tego typu wsi pochodzi 38 osób), wieś rejonu uprzemysławianego (pochodzi z niej 36 osób), wieś rejonu rolniczego o wysokiej kulturze rolnej (z tego typu wsi pochodzi 276 osób — wsi tego typu przeważają w rejonie Torunia) oraz wieś rejonu rolniczego o średniej i niskiej kulturze rolnej (w tego typu wsi wychowało się 100 osób).

Najniższy poziom wykształcenia osiągnęły osoby pochodzące ze wsi rejonu rolniczego o wysokiej kulturze rolnej. Jak już wspomniano wyżej, tego typu wsie przeważają w rejonie Torunia, dlatego wydaje się słuszne stwierdzenie, że najniższy poziom wykształcenia występujący u osób pochodzących z tych wsi jest efektem braku procesów selekcji czy też bardzo niewielkim ich oddziaływaniem, w trakcie procesu migracji. Z kolei, najwyższy poziom wykształcenia osiągnęły osoby pochodzące ze wsi rejonu rolniczego o średniej i niskiej kulturze rolnej — czyli ze wsi położonych daleko od Torunia; tutaj występowały silne procesy selekcji. Wysoki poziom wykształcenia osiągnęły także osoby pochodzące ze wsi strefy metropolitarnej, tylko w przypadku tych osób wydaje się słuszne mó-

wienie o zależności pomiędzy typem wsi pochodzenia a osiągniętym poziomem wykształcenia. W przypadku dwu wyżej wspomnianych typów wsi istotne było ich położenie, odległość od miasta imigracji. Dane dotyczące zależności pomiędzy typem wsi pochodzenia a osiągniętym poziomem wykształcenia zawiera tab. 3.

Tabela 3
TYP WSI POCHODZENIA BADANYCH OSÓB
A POZIOM ICH WYKSZTAŁCENIA (W %)

Typ wsi pochodzenia	Poziom wykształcenia				
	wyższe	pomaturalne	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
Wieś strefy metropolitarnej	18,4	39,5	7,9	26,3	7,9
Wieś rejonu przemysłowego	8,3	22,2	41,7	22,2	5,6
Wieś rejonu rolniczego o wysokiej kulturze rolnej	3,6	2,9	23,6	36,9	33,0
Wieś rejonu rolniczego o średniej i niskiej kulturze rolnej	18,0	14,0	34,0	30,0	4,0

Wniosek o wpływie odległości wsi pochodzenia od miasta imigracji na poziom wykształcenia wychodźców ze wsi (ranga procesów selekcji) potwierdza się w trakcie analizowania zależności pomiędzy typem drogi migracji a poziomem wykształcenia. U osób, które przebyły bardziej złożoną drogę migracji, występuje wyższy poziom wykształcenia niż u osób, które przybyły do Torunia bezpośrednio ze wsi pochodzenia lub też jedynie przez inne środowisko wiejskie. Wieloetapowość drogi migracji wskazuje także na występowanie silnych procesów selekcji. Dane zawiera tab. 4.

Na koniec przedstawimy zależność pomiędzy pochodzeniem społecznym badanych osób a poziomem ich wykształcenia. W tym przypadku widać rzeczywistą zależność pomiędzy zmiennymi. Najwyższy poziom wykształcenia osiągnęły osoby pochodzące z rodzin inteligenckich — aż 83,3% osób uzyskało wyższe wykształcenie, pomaturalne uzyskało 12,5%, a średnie — 4,2%. Najgorzej wypadły osoby pochodzące z rodzin robotników niewykwalifikowanych — żadna z tych osób nie uzyskała wyższego wykształcenia, a aż 59% osób uzyskało jedynie wykształcenie podstawowe. Dane te zawiera tab. 5.

Interesująco przedstawiają się dane dotyczące osób pochodzących z rodzin chłopskich — po osobach pochodzących z rodzin inteligenckich,

Tabela 4

TYP DROGI MIGRACJI RESPONDENTÓW A POZIOM WYKSZTAŁCENIA (W %)

Typ drogi migracji	Poziom wykształcenia				
	wyższe	pomaturalne	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
Typ 1*	4,6	6,3	15,5	40,8	32,8
Typ 2	3,9	6,9	28,4	35,3	25,5
Typ 3	9,0	13,4	37,3	31,3	9,0
Typ 4	14,3	11,1	36,5	25,4	12,7
Typ 5	25,0	25,0	29,6	13,6	6,8

* Typ 1 — migracje ze wsi pochodzenia do Torunia; typ 2 — migracje ze wsi pochodzenia do innej wsi, następnie do Torunia; typ 3 — migracje ze wsi pochodzenia do małego miasta, następnie do Torunia; typ 4 — migracje ze wsi pochodzenia do średniego lub dużego miasta, następnie do Torunia; typ 5 — inne możliwości.

Tabela 5

POCHODZENIE SPOŁECZNE BADANYCH OSÓB
A POZIOM ICH WYKSZTAŁCENIA (W %)

Status społeczno-zawodowy ojców	Poziom wykształcenia				
	wyższe	pomaturalne	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
Inteligencja	83,3	12,5	4,2	—	—
Rzemiosło	9,8	2,0	29,4	39,2	19,6
Robotnicy wykwalifikowani	5,6	22,2	7,4	27,8	37,0
Robotnicy niewykwalifikowani	—	14,8	1,6	24,6	59,0
Chłopi	3,8	7,7	36,9	38,5	13,1

dzieci chłopów są najmniej licznie reprezentowane wśród tych osób, które poprzestały jedynie na wykształceniu podstawowym (13,1%). W przypadku wykształcenia wyższego, osoby z rodzin chłopskich zajmują przedostatnią pozycję (przed dziećmi robotników niewykwalifikowanych), za to aż 36,9% osób posiada wykształcenie średnie. Jeśli zsumować (wśród wszystkich kategorii pochodzenia) osoby z wyższym, pomaturalnym i średnim wykształceniem, to okaże się, że na pierwszym miejscu znajdują się badani pochodzący z rodzin inteligenckich (100%), a na drugim — osoby pochodzące z rodzin chłopskich (48,4%). Miejsce trzecie i czwarte zajmują osoby z rodzin rzemieślniczych i robotników wykwalifikowanych.

Jak wynika z dotychczasowych analiz, jedynie pochodzenie społeczne wychodźców ze wsi w prosty sposób rzutuje na osiągnięty przez nich po-

ziom wykształcenia. Problem zależności pomiędzy typem wsi pochodzenia i typem drogi migracji z jednej strony a poziomem wykształcenia z drugiej, jest bardziej złożony. Stwierdzone zależności wskazują na występowanie silnych procesów selekcji.

4. SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA STATUSU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO

Jak stwierdziliśmy w początkowej części tego artykułu, pochodzenie wiejskie w większym jeszcze stopniu wpływa ujemnie na osiągnięty status społeczno-zawodowy niż na poziom wykształcenia. Dokonamy teraz analizy danych ukazujących zależności pomiędzy typem drogi migracji, pochodzeniem terytorialnym (typ wsi) i pochodzeniem społecznym wiejskich wychodźców a osiągniętym przez nich statusem społeczno-zawodowym. Zależności pomiędzy pochodzeniem terytorialnym i społecznym a poziomem wykształcenia pokażemy w wartościach współczynnika zbieżności².

Najwyższe pozycje w hierarchii statusu społeczno-zawodowego uzyskały osoby pochodzące ze wsi rejonu rolniczego o średniej i niskiej kulturze rolnej — są one nadreprezentowane w kategoriach: inteligencji (ws = 1,71), pracowników biurowych (ws = 3,50) oraz techników (ws = 1,64). Tak jak i w przypadku poziomu wykształcenia, fakt ten można tłumaczyć silną selekcją, jaka u osób pochodzących z tego typu wsi (położonych daleko od Torunia) wystąpiła w trakcie procesu migracji. Niedereprezentowane w kategorii inteligencji są osoby pochodzące ze wsi rejonu przemysłowego (brak osób zaliczanych do inteligencji), ze wsi strefy metropolitarnej (ws = 0,27) oraz ze wsi rejonu rolniczego o wysokiej kulturze rolnej. Osoby z tego ostatniego typu wsi są nadreprezentowane (ws = 1,50) w kategorii robotników niewykwalifikowanych. Osoby ze wsi strefy metropolitarnej (jak pamiętamy, posiadające stosunkowo wysoki poziom wykształcenia) są nadreprezentowane w kategoriach: pracowników biurowych (ws = 1,11) oraz robotników wykwalifikowanych (ws = 1,66). Dane dotyczące zależności pomiędzy pochodzeniem terytorialnym a statusem społeczno-zawodowym zawiera tab. 6.

Obecnie omówimy zależności pomiędzy typem drogi migracji a statusem społeczno-zawodowym respondentów. Podobnie jak w przypadku wykształcenia, osoby, które przebyły bardziej złożone drogi migracji osiągnęły wyższe pozycje w hierarchii statusu społeczno-zawodowego. Najmniej licznie reprezentowane są w kategorii inteligencji osoby, które przybyły do Torunia bezpośrednio ze wsi pochodzenia lub przez inne

² Współczynnik zbieżności (wskaźnik selekcyjności) obliczany analogicznie jak w pracy K. Janickiej, *Społeczne aspekty ruchliwości geograficznej*, [w:] *Zróżnicowanie społeczne*, pod red. W. Wesołowskiego, Warszawa 1974.

Tabela 6

DOSTĘP DO OKREŚLONEGO STATUSU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO
WEDŁUG POCHODZENIA TERYTORIALNEGO W WARTOŚCIACH
WSPÓŁCZYNNIKA ZBIEŻNOŚCI

Typ wsi pochodzenia	Status społeczno-zawodowy				
	inteligencja	pracownicy biurowi	technicy	robotnicy wykwalifikowani	robotnicy niewykwalifikowani
Wieś strefy metropolitarnej	0,27	1,11	0,92	1,66	0,44
Wieś rejonu uprzemysławianego	—	0,36	0,18	0,32	0,21
Wieś rejonu rolniczego o wysokiej kulturze rolnej	0,93	0,05	0,88	1,35	1,50
Wieś rejonu rolniczego o średniej i niskiej kult. rolnej	1,71	3,50	1,64	0,28	0,28

Tabela 7

TYP DROGI MIGRACJI RESPONDENTÓW A OSIĄGNIĘTY PRZEZ NICH
STATUS SPOŁECZNO-ZAWODOWY

Typ drogi migracji	Status społeczno-zawodowy				
	inteligencja %	technicy %	pracownicy biurowi %	robotnicy wykwalifikowani %	robotnicy niewykwalifikowani %
Typ 1	4,0	14,8	6,8	36,9	20,1
Typ 2	9,4	20,0	11,8	23,6	21,1
Typ 3	20,0	16,7	13,3	30,0	11,7
Typ 4	18,5	22,2	7,4	31,5	1,9
Typ 5	32,4	26,5	8,8	23,5	5,9

środowisko wiejskie. Te same osoby są najliczniej reprezentowane w kategorii robotników niewykwalifikowanych (dane przedstawia tab. 7).

W przypadku kategorii robotników wykwalifikowanych nie można zaobserwować żadnych prawidłowości.

Można zaobserwować dużą zależność pomiędzy pochodzeniem społecznym respondentów a przynależnością ich do określonego statusu społeczno-zawodowego. I tak, osoby pochodzące z rodzin inteligenckich są mocno nadreprezentowane wśród inteligencji (ws = 6,77). Wysoką pozycję

osiągnęły także osoby pochodzące z rodzin rzemieślników i robotników wykwalifikowanych. Badani pochodzący z rodzin chłopskich są nadreprezentowani w dwu kategoriach statusu społeczno-zawodowego: pracowników biurowych ($ws = 1,12$) oraz robotników wykwalifikowanych ($ws = 1,31$). Najniższą pozycję osiągnęły osoby pochodzące z rodzin robotników niewykwalifikowanych — są one silnie nadreprezentowane w kategorii robotników niewykwalifikowanych ($ws = 3,10$). Wartości współczynnika zbieżności, wyliczone dla wszystkich kategorii społeczno-zawodowych, znajdują się w tab. 8.

Tabela 8

DOSTĘP DO OKREŚLONEGO STATUSU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO
WEDŁUG POCHODZENIA SPOŁECZNEGO W WARTOŚCIACH
WSPÓŁCZYNNIKA ZBIEŻNOŚCI

Status społeczno-zawodowy ojca respondenta	Status społeczno-zawodowy respondenta				
	inteligencja	pracownicy biurowi	technicy	robotnicy wykwalifikowani	robotnicy niewykwalifikowani
Inteligencja	6,77	0,46	0,68	—	—
Rzemiosło	0,99	1,35	1,99	0,81	—
Robotnicy wykwalifikowani	0,92	1,01	2,48	0,76	0,76
Robotnicy niewykwalifikowani	0,94	0,51	0,50	0,54	3,1
Chłopi	0,42	1,12	0,66	1,31	0,95

Podsumowując powyższą analizę danych można stwierdzić, że im niższa kategoria statusu społeczno-zawodowego ojca, tym większe bariery występują w osiąganiu wyższych hierarchii statusów społeczno-zawodowych przez dzieci. Analizując zagadnienie ruchliwości międzypokoleniowej torunian rocznik 1945 W. Winclawski stwierdził, że wśród badanych występuje silna tendencja do odtwarzania pozycji społecznej rodziców w warstwach najwyższych (szczególnie inteligencji właściwej), wyraźna także w warstwach pozostałych, oraz że w zdecydowanej większości przypadków ruch społeczny z warstw niższych do wyższych przebiegał od warstwy macierzystej do położonej o jedno piętro wyżej kategorii społecznej³. Powyższe stwierdzenia w dużym stopniu potwierdzają się w odniesieniu do osób pochodzących ze wsi i należących do populacji torunian urodzonych w 1945 roku.

³ W. Winclawski, *Ruchliwość międzypokoleniowa torunian*, „Wies i Rolnictwo” 1980, nr 4.

5. PODSUMOWANIE

Zawarte w niniejszym artykule analizy danych z badań nad populacją wiejskich wychodźców urodzonych w 1945 roku i zamieszkałych w dużym mieście uprawniają do sformułowania następujących wniosków:

— wychodźcy ze wsi uzyskali niższy poziom wykształcenia niż ich rówieśnicy urodzeni i wychowani w dużym mieście; fakt ten wskazuje na szczególnie silną zależność pomiędzy pochodzeniem terytorialnym (wieś, miasto) a osiągnięciami kształceniowymi i uzyskaną pozycją społeczną;

— w odniesieniu do wiejskich migrantów można stwierdzić dużą zależność pomiędzy ich pochodzeniem społecznym a osiągniętym poziomem wykształcenia i statusem społeczno-zawodowym;

— zróżnicowanie poziomu wykształcenia i statusu społeczno-zawodowego ze względu na pochodzenie terytorialne (typ wsi) badanych świadczy raczej o braku lub o występowaniu selekcji w trakcie procesu migracji — selekcjom podlegały osoby, które przybyły ze wsi daleko położonych od Torunia i właśnie u tych osób można zaobserwować wyższy niż u innych poziom wykształcenia i status społeczno-zawodowy;

— istotną funkcję różnicującą posiada typ drogi migracji; większa jej złożoność jest dodatkowo skorelowana z wyższym poziomem wykształcenia i wyższym statusem społeczno-zawodowym — tu także oddziałują selekcje związane z procesem migracji.

Uzupełniając powyższe rozważania można dodać, że mimo iż badani wiejscy wychodźcy osiągnęli niższy poziom wykształcenia w stosunku do pozostałych torunian urodzonych w 1945 roku, to jednak procent osób z wyższym i średnim wykształceniem jest wyższy wśród torunian pochodzenia wiejskiego (44,4%) niż procent osób z analogicznym wykształceniem wśród wszystkich Polaków należących do tej kategorii wiekowej (36,4%)⁴.

Na uwagę zasługuje też fakt, że w zakresie statusu społeczno-zawodowego wychodźcy ze wsi osiągnęli jeszcze niższe pozycje niż w zakresie uzyskanego poziomu wykształcenia. Fakt ten wskazuje na zajmowanie przez badane osoby pochodzenia wiejskiego gorszych pozycji zawodowych niż zajmują osoby pochodzące z miasta, o tym samym, a może i niższym poziomie wykształcenia. Świadczy to o występowaniu dodatkowych barier uniemożliwiających wiejskim wychodźcom zajmowanie wyższych pozycji w hierarchii statusu społeczno-zawodowego. Jakiego typu są to bariery i jakie mechanizmy społeczne warunkują występowanie tego typu zjawisk, to problem bardzo trudny do rozwiązania. Wiąże się on z zagad-

⁴ *Ludność, gospodarstwo domowe i warunki mieszkaniowe*, GUS, Warszawa 1980.

nieniem adaptacji migrantów ze wsi do środowiska miejskiego. Zagadnienie to jest bardzo często poruszane w literaturze socjologicznej, a mimo to nie można stwierdzić, że zostało wszechstronnie opracowane, nie można nawet stwierdzić, że doczekało się ono koncepcji teoretyczno-metodologicznej. I dopóki nie będzie takiej koncepcji, która umożliwiłaby rzeczywiste poznanie procesu adaptacji do środowiska miejskiego, dopóty wiele spraw, dotyczących wychodźców ze wsi, będzie niejasnych.